

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Стахів І. М.

ЛЕКЦІЯ № 2

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

з навчальної дисципліни

Фінанси та фінанси підприємств

спеціальність 073 Менеджмент

Опорний конспект лекції з дисципліни «Фінанси та фінанси підприємств» для студентів спеціальності 073 Менеджмент

VII с. (денна, заочна форми навчання)

ТЕМА 2. ФІНАНСОВА СИСТЕМА ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

План

- 1. Поняття фінансової системи.**
- 2. Фінансова політика: зміст, завдання та основні напрямки.**
- 3. Фінансовий механізм: поняття та склад.**
- 4. Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання.**

1. Поняття фінансової системи.

Створення досконалої фінансової системи держави - одна з основних умов ефективного функціонування її економіки. І побудова такої раціональної та ефективної фінансової системи справа досить складна. Досвід свідчить, що фінансові системи розвинутих країн проходили своє становлення за 50-100 років. Для розуміння поняття "фінансова система" спочатку звернемося до поняття системи взагалі. Термін "система" походить від грецького, що в перекладі означає ціле, складене з частин; сполучення. Поняття система - це сукупність елементів, що знаходяться у відношеннях і взаємозв'язку один з одним і створюють певну єдність, цілісність. Поняття "фінансова система", як і будь-яка система, являє собою сукупність взаємозв'язаних елементів, що мають однорідні ознаки. Фінансова система України представлена на рисунку 1.

Рис.1 Фінансова система України.

Національний банк України є основною фінансовою інституцією у сфері грошового ринку. Саме він здійснює емісію грошей, які є інструментом фінансових відносин, і регулює грошовий обіг у країні. Важливе завдання Національного банку — організація ефективного функціонування кредитної системи.

2. Фінансова політика: зміст, завдання та основні напрямки

Фінансова політика – це сукупність фінансових (розподільчих та перерозподільчих) заходів, які здійснює держава через фінансову систему. Фінансова політика – це частина економічної політики.

Головним завданням фінансової політики є забезпечення реалізації тої чи іншої державної програми відповідними фінансовими ресурсами.

Суб'єкти здійснення фінансової політики – ВРУ, КМУ, НБУ, органи місцевої ради, підприємницькі структури та об'єднання.

Залежно від рівня реалізації розрізняють:

- -Фінансову політику держави (макрорівень).
- -Фінансову політику суб'єктів господарювання (мікрорівень).

- -Фінансову політику міжнародних організацій та фінансових інституцій (міжнародний рівень).

Основна мета фінансової політики - створення раціональної системи управління фінансовими ресурсами, спрямованої на забезпечення стратегічних і тактичних завдань діяльності.

Зміст фінансової політики багатогранний і може бути представлений як єдність трьох складових частин:

- - вироблення науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів;
- - визначення основних напрямків використання фінансів на перспективу і поточний період;
- - здійснення практичних дій, направлених на досягнення поставленої мети.

3. Фінансовий механізм: поняття та склад

Фінансовий механізм — сукупність форм, методів створення і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. Інструментами виступають податки і неподаткові надходження.

Основними елементами фінансового механізму є:

1. Фінансове планування — діяльність з формування, використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, призначених для цілей розширеного відтворення, матеріального стимулювання.

2. Фінансові важелі (прибуток, ціна, орендна плата, амортизаційні відрахування, дивіденди, фінансові санкції, процентна ставка, дисконт), стимули, нормативи які характеризують певний рівень забезпечення видатків, різних видів витрат фінансових ресурсів усіх рівнів, фінансові показники — абсолютні величини, які характеризують створення і використання фінансових ресурсів в економіці держави, її фінансове

становище, результати господарської діяльності підприємницьких структур, рівень доходів населення, розподіл і перерозподіл валового національного продукту за допомогою фінансів.

3. Управління фінансами - сукупність прийомів і методів впливу на об'єкт для досягнення певної мети.

4. Фінансовий контроль - контроль з боку держави за формуванням і використанням грошових коштів; фінансовий аудит - процес детальної перевірки правильності складання фінансової звітності та аналіз фінансового стану підприємства.

5. Фінансове право - сукупність юридичних норм, які регламентують фінансові відносини завданнями, які вирішує суспільство на певному етапі його розвитку. До складу фінансового механізму входить декілька взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, нормативно-правове забезпечення та інформаційне забезпечення

4. Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання.

Фінансове планування - елемент фінансового механізму, діяльність пов'язана з управлінням фінансами; являє собою процес формування і використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів.

Фінансове планування являє собою процес розроблення і затвердження фінансових планів як засобу збалансування фінансових потреб і можливостей. Фінансовий план того чи іншого суб'єкта відображає його фінансову діяльність, тобто процес формування доходів і здійснення витрат. Їх склад і структура, а також збалансованість визначаються завданнями, напрямками і методами реалізації фінансової політики. Фінансове планування здійснюється на двох рівнях. На мікрорівні — це індивідуальні плани окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Ці плани відображають

фінансову стратегію і тактику підприємств. На макрорівні — це основний фінансовий план, що характеризує діяльність держави — бюджет, а також зведений фінансовий план, у якому відображаються доходи і видатки усіх суб'єктів фінансових відносин. Саме ці плани є відображенням фінансової політики держави.

Процес фінансового планування обов'язково включає такі етапи: аналіз поточного фінансового стану підприємства, прогнозування майбутніх значень планових показників, безпосереднє складання планів та розробка процедури внесення коректив в процес реалізації планів. Запровадження системи фінансового планування на підприємстві передбачає не тільки складання та затвердження фінансових планів, а й контроль за їх виконанням та внесення необхідних змін до них в процесі їх реалізації.

Ретельний аналіз поточного фінансового стану дає змогу сформулювати реальні фінансові цілі, а прогнозування майбутньої діяльності підприємства — визначити найбільш оптимальні шляхи досягнення цих цілей.

Прогнозування є досить складним етапом фінансового планування, який потребує від фінансового менеджера високого рівня фахової підготовки у сфері не тільки фінансів, а й вищої математики та програмування, а також розуміння того, що математичні методи — це лише ефективний інструментарій, який не може замінити здатність фінансиста виділяти найважливішу інформацію, правильно її оцінювати та передбачати майбутні зміни на ринку.

Прогнозування завжди пов'язано з невизначеністю і передбачає багатоваріантність, оскільки фінансові плани можуть складатись при різних припущеннях щодо очікуваних змін у діяльності підприємства і кон'юнктурі ринку. Оскільки достовірні прогнози не можна отримати при неправильних

припущеннях, при прогнозуванні діяльності підприємства важливо виділити і врахувати найважливіші серед множини чинників, одні з яких підлягають оцінці й управлінню, а інші мають зовнішній характер і їх не завжди можна точно оцінити.

Залежно від горизонту планування розрізняють коротко- (до 1 року), середньо- (від 1 до 3—5 років) та довгострокові (від 3—5 років) плани. Різні види фінансових планів вирішують різні завдання. Останні, в свою чергу, обумовлюються горизонтом планування. Так, основною метою короткострокового фінансового планування є ефективне управління оборотним капіталом" що передбачає забезпечення неперервності виробничого процесу та збуту продукції, підтримку ліквідності й платоспроможності підприємства на належному рівні, мінімізацію витрат на фінансування оборотного капіталу.

Оскільки більшість завдань з управління оборотним капіталом фактично пов'язані з управлінням потоком грошових коштів, у процесі короткострокового фінансового планування потрібно з великою точністю визначати основні параметри грошового потоку підприємства і складати плани руху грошових коштів з розбивкою на місяці, декади чи тижні (залежно від інтенсивності та обсягів проведення операцій підприємством). При плануванні руху грошових коштів та складанні відповідних фінансових документів необхідно правильно спрогнозувати приплив та відплив коштів із підприємства, їх розподіл у часі, виявити надлишок або нестачу коштів в окремі моменти часу з тим, щоб підготувати відповідні управлінські рішення.

Основним інструментарієм короткострокового фінансового планування на сьогодні є:

- розрахунок циклу обороту грошових коштів (фінансового циклу);

- • платіжний календар, який відображує обов'язкові платежі підприємства протягом планового періоду;
- • готівковий бюджет, що визначає обсяги надходжень та витрат коштів підприємства протягом планового періоду, а також моменти часу, в які очікуються ці надходження та витрати.

Метою середньо- та довгострокового планування є ефективне здійснення капіталовкладень, які б забезпечили подальше економічне зростання підприємства. Процес такого планування ґрунтується на прогнозі обсягів і специфіки виробництва, визначенні на основі цього потреби в активах, обсягах інвестицій для їх придбання, а також визначенні відповідних їм джерел фінансування. Характер і значення цільових функцій у таких планах залежать від встановленої підприємством дивідендної політики, поглядів на структуру капіталу і рівень ризику, який підприємство може на себе прийняти з тим, щоб забезпечити інтереси акціонерів та максимізувати вартість підприємства.

Фінансовий план — це документ, який розкриває спосіб досягнення фінансових цілей підприємства та узгоджує доходи з витратами.

Як правило, фінансовий план містить розділи, що стосуються особливостей інвестиційної, фінансової, дивідендної та облікової політики підприємства на плановий період. У розділах плану, зокрема, мають бути обґрунтовані та розкриті:

- • політика фінансування капіталовкладень і специфіка управління довгостроковими фінансовими вкладеннями підприємства протягом планового періоду;

- • механізм управління оборотним капіталом, зокрема товарно-матеріальними запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами;
- • загальна потреба в капіталі, потреба в зовнішньому фінансуванні та відповідна структура капіталу;
- • очікувані зміни в економічному середовищі та відповідні їм структура доходів, витрат підприємства, а також прогнозна фінансова звітність;
- • дивідендна політика;
- • облікова політика, зокрема методи нарахування амортизації та визначення вартості реалізованих запасів;
- • податкова політика підприємства;
- • система управлінського контролю тощо.

Одним із найважливіших інструментів планування в середньо- та довгостроковому періоді є бізнес-план, який в концентрованій формі розкриває суть діяльності новоствореного підприємства або запропонованого нового напрямку діяльності існуючого підприємства і відображує ключові показники, що обґрунтовують доцільність того чи іншого варіанта капіталовкладень (див. §12.7).

Залежно від цільового спрямування розрізняють оперативне, поточне та стратегічне фінансове планування.

Оперативне та поточне фінансове планування вирішують тактичні завдання, що постають у коротко- та середньостроковій перспективі.

Стратегічне фінансове планування спрямоване на середньо- та довгострокову перспективу і орієнтоване на вирішення ключових, визначальних для підприємства фінансових цілей, від досягнення яких залежить його існування в майбутньому. Часто цілі формулюються на якісному рівні або містять дуже загальні кількісні орієнтири. Основу

стратегічного планування становлять прогнозування й моделювання, які ґрунтуються на методах лінійного, нелінійного програмування і економетричних моделях.

У процесі планування окреслюється позиція підприємства на ринку, а також формулюються і вирішуються питання, що стосуються різних аспектів життєдіяльності підприємства, зокрема, визначаються:

- структура виробництва і системи технологічних процесів;
- джерела фінансування й прогнозні фінансові результати;
- фінансові відносини з бюджетом та іншими суб'єктами ринку;
- система контролю за фінансовим станом підприємства.

Для того щоб стратегічний план розвитку підприємства був життєздатним, він повинен певною мірою задовольняти соціальні потреби всього суспільства або окремих його прошарків. Стратегічний план — більш містке поняття, ніж довгостроковий, оскільки передбачає формулювання лише стратегічних для підприємства цілей, охоплює всі сфери його діяльності й окреслює основні етапи досягнення сформульованих у плані цілей.

Поточні плани складаються на основі стратегічних і визначають фінансово-господарську діяльність підприємства більш докладно, але на короткостроковий період. Поточні плани дають можливість визначити на плановий період джерела фінансування розвитку підприємства, сформувати структуру доходів і витрат, визначити структуру активів та капіталу підприємства на кінець планового періоду, а також отримати інформацію про рух грошових коштів протягом планового періоду.

Основними фінансовими документами, які розробляють у ході поточного фінансового планування, є план бухгалтерського балансу, план звіту про фінансові результати та план руху грошових коштів.

Інформація, наведена в цих документах, дає можливість контролювати надходження і витрачання коштів підприємством, підтримувати його платоспроможність та ліквідність на належному рівні, а також оцінити очікувані фінансові результати та фінансовий стан підприємства на кінець планового періоду.

Відповідно до вітчизняного законодавства державні підприємства зобов'язані, а підприємствам недержавної форми власності рекомендовано складати поточні фінансові плани на рік з розбивкою за кварталами. Дані, наведені в таких планах, характеризують фінансову стратегію підприємства, результати фінансового аналізу за попередній звітний період, заплановані обсяги виробництва і реалізації продукції, інші економічні показники операційної діяльності підприємства, систему розроблених на підприємстві норм і нормативів витрат окремих видів ресурсів, чинні системи оподаткування і норми амортизаційних відрахувань, середні ставки кредитного й депозитного процентів на фінансовому ринку тощо. В розділах плану відображають джерела формування та надходження коштів, запланований на кінець періоду приріст активів підприємства, механізм повернення залучених коштів, витрати, пов'язані зі сплатою обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів, спосіб покриття збитків минулих періодів.

Оперативне планування є короткостроковим. Воно доповнює систему поточного фінансового планування, тому його використовують з метою фінансового забезпечення неперервності виробничого процесу та контролю за надходженням і витрачанням грошових коштів з розрахункового рахунку підприємства.

Кваліфіковане використання фінансовими менеджерами підприємства у процесі фінансового планування всіх типів фінансових планів дає змогу

значно підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та поліпшити його конкурентну позицію на ринку.